

CTITORI ȘI CTITORII DIN COMUNA VĂLENI, ȚINUTUL ROMANULUI, SECOLELE XVIII–XIX¹

MĂDĂLINA-GEORGIANA MIHAI (MARIUȚAC)*
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
E-mail: inamariutac@yahoo.com

Founders and Foundations from the Văleni Village, Roman County, in the 18th and 19th Centuries

(Abstract)**

The origins of the Stârcea family, old boyars from Bukovina, go back to the Middle Ages in Moldavia. The Stârcea boyars would become owners of the Văleni domain, in the old county of Roman, through the marriage of Ecaterina Eni Văleanca, daughter of the grand landowners Gavril and Soltana Eni, to Iancu Stârcea, son of Gheorghe and Safta Stârcea, born Ilski, from Bukovina. Descending from a family whose several members took the path of monasticism, Ecaterina Stârcea Văleanca directed many of her philanthropic gestures towards the restoration or construction of places of worship: the Church of Văleni, dedicated to the “St. Forty Martyrs of Sebasta” (a Cozma Șarpe’s foundation, which he strengthened and for which he built an enclosure wall with a massive bell tower), or the wooden Church of Moreni, dedicated to “St. Paraskeva”, unfortunately no longer existing today. Although it was not the exclusive property of the Stârcea family, the mansion of Văleni, now completely restored, has always had a special significance for the local community, which remembers the Stârcea boyars as great philanthropists.

Keywords: Stârcea, Styrcza, Văleni, Moreni.

Originile familiei Stârcea, boieri vechi din Bucovina, datează din perioada Evului Mediu în Moldova. Boierii Stârcea aveau să devină proprietari ai domeniului Văleni, în vechiul județ Roman, prin căsătoria Ecaterinei Eni Văleanca, fiica marilor latifundiari Gavril și Soltana Eni, cu Iancu Stârcea, fiul lui Gheorghe și al Saftai Stârcea, născută Ilski, din Bucovina. Coborând dintr-o familie ai cărei membri au urmat calea monahismului, Ecaterina Stârcea Văleanca a îndreptat multe dintre gesturile sale filantropice spre restaurarea sau construirea lăcașurilor de cult, precum biserica din Văleni, închinată „Sfinților Patruzeci de Martiri de la Sevastia” (o ctitorie a lui Cozma Șarpe, pe care Ecaterina a consolidat-o prin construirea unui zid de incintă, cu un turn clopotniță masiv), biserica de lemn din Moreni, cu hramul „Sf. Parascheva”, care, din

---

¹ Acknowledgement: Această lucrare a fost realizată cu sprijinul proiectului POCU 153770, cu titlul: „Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă – ACADEMIKA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014–2020.

* Doctorand, Facultatea de Istorie și Geografie, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

** Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

păcate, nu mai există astăzi, sau conacul de la Văleni, acum complet restaurant. Deși acesta nu a fost proprietatea exclusivă a familiei Stârcea, a avut întotdeauna o semnificație deosebită pentru comunitatea locală, care îi amintește pe boierii Stârcea ca mari filantropi.

Cuvinte-cheie: Stârcea, Styrcea, Văleni, Moreni.

Pe tot parcursul secolului al XIX-lea, România a continuat perioada reformelor începute odată cu adoptarea Regulamentelor Organice, în 1831–1832, reforme excepționale, care au vizat toate aspectele socio-economice, politice și religioase. Istoria României se contura într-un secol al reevaluării puterii, ierarhiei sociale, proprietăților și avuției, o primă consecință a acestei direcții fiind menționarea numelor marilor moșieri în pisanile lăcașurilor de cult, o noutate absolută, având în vedere că, până atunci, doar domnitorii erau pomeniți în inscripțiile votive.

Domenii întinse din ținutul Romanului au fost deținute de vechi familii nobiliare, rămase în istoria țării nu numai prin uriașele proprietăți pe care le-au stăpânit, ci și prin faptul că membrii lor au furnizat României generații de voievozi, oameni de stat și erudiți. Pe lângă amenajarea unor conace și curți boierești impresionante, aceștia s-au dedicat și construirii lăcașurilor de cult, înscriindu-și numele în rândul celor mai importanți ctitori și donatori.

Analiza noastră s-a oprit asupra unor ctitorii din secolul al XIX-lea din Văleni, așezare care făcea parte din vechiul ținut al Romanului, ctitorii legate de numele boierilor Stârcea. Originile familiei Stârcea, „moldoveni și vechi mazili și răzeși din Bucovina”², cum îi numea Constantin Sion, coboară până în Evul Mediu moldovenesc³, printre cei mai vechi strămoși numărându-se boierul Tăbuci cel Bătrân, stăpânul satului Boian⁴. Diverse documente domnești de la 18 decembrie 1515⁵, 10 decembrie 1516⁶, 15 decembrie 1517⁷, 23 iunie 1519⁸ sau 25 martie 1523⁹ erau garantate și de „credința panului Stârcea stolnic”. În 8 aprilie 1528, Petru Rareș Voievod întărea lui Ion Stârcea, pârcălab de Hotin, fratelui său Mihul (Mihail) Stârcea, pârcălab de Cetatea de Baltă și surorii lor, Fedca, copiii Nastei, nepoții lui Tăbuci, satul Boianul Mare, care le fusese luat „de un oarecare Ivanco, ce a fost pisar, cu niște privilegii mincinoase”¹⁰. Într-un document din 1 aprilie 1547, Iliș Rareș voievod îi întărea lui Mateiaș Stârcea diac, fiul lui Ion, a treia parte de sat din Boianul Mare, pe care o pierduse Drăghici, fost vistier, fiul lui

² Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Iași, Tipografia „Buciumul Român”, 1892, p. 344.

³ Anton Coșa, „Genealogie și heraldică: familia Stârcea”, în „Cercetări istorice”, anul XXXVII, 2018, pp. 101–121.

⁴ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (secolele XIV – XVIII)*, București, Editura Enciclopedică, 1971, p. 325.

⁵ *Documente privind Istoria României* (în continuare se va cita: *DIR*), veacul XVI, A. Moldova, vol. I (1505–1550), București, Editura Academiei Române, 1953, pp. 99–100, documentul nr. 98.

⁶ *Ibidem*, pp. 103–104, documentul nr. 101.

⁷ *Ibidem*, pp. 111–112, documentul nr. 107.

⁸ *Ibidem*, pp. 143–144, documentul nr. 131.

⁹ *Ibidem*, p. 220, documentul nr. 193.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 292–294, documentul nr. 259.

Mihul, „pentru că el a lăsat multă datorie în vistieria părintelui domniei mele Petru voievod”¹¹. Alte documente aduc precizări asupra urmașilor celor doi pârcălabi, Ion și Mihul Stârcea și ai Fedcăi. Astfel, într-un document din 27 martie 1560, Alexandru Lăpușneanu întărea urmașilor lui Tăbuci cel Bătrân o parte din Boian, în urma unei împărțiri de ocine între rude: „Neacșa fiica Fedcăi și nepoții lor de frate Tăbuci, fost ceașnic și surorile sale, Magda și Anghelina și Măriica, copiii lui Mihail Stârcea pârcălab și vărul lor Matiaș Stârcea fost vistier și surorile sale, Sorca și Anghelina, copiii lui Ion Stârcea stolnic, nepoții Nastei, strănepoții lui Tăbuci cel Bătrân”¹². În secolul al XVII-lea, Constantin Stârcea, fiul lui Pătrașcu Stârcea, căsătorit cu Anghelina (Anghelușa), fiica lui Pătrașco Șoldan, mare logofăt, era pârcălab de Hotin (11 martie 1639 și 25 octombrie 1641) și avea doi copii: Miron, vornic de Botoșani, clucer și pârcălab și Ileana, care se va căsători cu Miron Ciogolea, mare clucer¹³.

Stârceștii se numărau printre „vechile neamuri moldovenești”¹⁴, pomenite de Dimitrie Cantemir în prima parte a secolului al XVIII-lea, încadrarea într-o astfel de categorie fiind, după anexarea regiunii de către Imperiul Habsburgic în 1774–1775, o condiție esențială legitimării nobiliare a boierilor români din Bucovina, habsburgii urmărind asimilarea boierimii românești în propriul lor sistem nobiliar¹⁵. În 13 martie 1787, împăratul Iosif al II-lea emitea o patentă care stabilea că titlurile de boier sau mazil vor înceta, urmând ca întreaga nobilime din Bucovina să poarte titlul de baron sau cavaler¹⁶. În scurt timp, membrii familiei Stârcea din Bucovina, Ilinca, împreună cu fiii săi, Gheorghe, Teodor și Ștefan Stârcea, precum și cu Ștefan și Șerban, verii lor, aveau să fie numiți cavaleri de Styrcea (Ritter von Styrcea)¹⁷. După aproape un secol, Emanoil Stârcea (1800–1896), fiul lui Gheorghe Stârcea (1767–1833) și al Saftei, născută Ilski, devenea, în 4 martie 1880, cavaler de Styrcea, apoi, în 4 mai 1880, baron de Styrcea, titlu ereditar, folosit de copiii Eugen, Victor și Natalia, și recunoscut de autorități¹⁸, Octav-George Lecca notând că „actualul coborâtor din această familie este în Bucovina: Victor Baron Stârcea, mare proprietar”¹⁹.

Eugen Stârcea (1835–1901) a devenit stăpânul moșiei Crasna Ilski, lângă Cernăuți, transmisă fiului Gheorghe (1864–1897) și nepotului Alexandru (1889–1908), cel care, din nevoi financiare, a vândut-o, în 1920, lui Max Rosenberg²⁰.

¹¹ *Ibidem*, p. 548, documentul nr. 492.

¹² *DIR, veacul XVI, A. Moldova*, vol. II (1551–1570), București, Editura Academiei Române, 1951, pp. 133–134, documentul nr. 124.

¹³ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 442.

¹⁴ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Minerva, 1976, p. 174.

¹⁵ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 104.

¹⁶ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon din fostul județ Roman* (în continuare se va cita: Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*), Piatra-Neamț, Editura „Cetea Doamnei”, 2018, p. 30.

¹⁷ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 105.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 106–108.

¹⁹ Octav-George Lecca, *Familiele boerești române. Istorie și genealogie (Dupe isoavare autentice)*, București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva”, MDCCCXCIX, p. 449.

²⁰ Ovidiu Leonte, *op. cit.*, p. 29.

Familia Stârcea devine proprietară a moșiei Văleni, din ținutul Roman, prin intermediul căsătoriei Ecaterinei Eni Văleanca (1806–1880), fiica lui Gavril Eni mare căminar și a Soltanei (Bantăș), cu Iancu, cavaler de Stârcea (1799–1873), fiul cel mare al lui Gheorghe Stârcea (1767–1833) și al Saftei, născută Ilski, din Bucovina²¹.

Cei din neamul lui Eni (Iani), probabil greci la origine, dețineau moșia Șcheia (vechiul nume al Vălenilor) încă de la 1728, atunci când proprietar apărea Ștefan Eni, tatăl sulgerului Neculai Eni, bunicul lui Gavril Eni²². Neculai Eni era căsătorit cu fiica proprietarului Morenilor, Vasile Dragotă Moreanu, preluând, astfel, și această moștenire²³. Ecaterina Eni avea să se nască, la 1806, în satul moștenit de bunicul său, Moreni-Văleni. În tinerețe, a fost trimisă la mănăstirea Văratec, unde a primit o educație specifică așezămintelor monastice, care a inclus și limba greacă sau meșteșuguri tradiționale²⁴. S-a căsătorit cu Iancu Stârcea, dar nu au avut copii, moștenirea domeniului de la Văleni revenindu-i, prin testament, nepotului Victor E. Stârcea, cel de-al doilea fiu al baronului Emanoil Stârcea, fratele lui Iancu Stârcea²⁵.

Victor E. Stârcea (1839–1908), posesor al unor importante proprietăți și personalitate influentă în epocă, a fost șambelan al Curții Imperiale de la Viena, dar și un luptător pentru cauza bucovinenilor aflați sub ocupație habsburgică, membru al Camerei Legislative a Bucovinei, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina și președinte al Partidului Național Român din Bucovina²⁶. A fost căsătorit, mai întâi, cu Pulcheria Petrino, împreună având doi copii, Ioan (Zizin) și Maria (Mitița), dar soția s-a stins la 26 de ani, din cauze necunoscute. S-a recăsătorit, mai târziu, la Văleni, cu Nina Wiesner, de origine austriacă²⁷. A fost un om de o cultură aparte, cunoscut fiind talentul său de pianist²⁸. Moștenitor al Ecaterinei Stârcea Văleanca, a încercat să-i împlinească toate dorințele testamentare ale acesteia, inclusiv amenajarea, la Văleni, a unui imens parc dendrologic (în care aducea specii rare de arbori din străinătate pentru aclimatizare) și a unei grădini de dimensiuni impresionante²⁹. La rândul său, printr-un testament, Victor E. Stârcea a lăsat moștenire fiului său, Ioan V. Stârcea, toate proprietățile de la Văleni.

Ioan V. Stârcea (1867–1944), cunoscut și ca Zizin, doctor în drept, a continuat cariera tatălui său, fiind diplomat al Imperiului Austro-Ungar în Turcia, apoi în America de Sud (Chile, Bolivia și Peru), membru în Consiliul Național

---

²¹ Idem, *Văleni – Ținutul Neamțului, de la moșie la comună. Studiu monografic* (în continuare se va cita: Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*), cuvânt înainte de Aurel-Florin Țuscanu, Iași, Editura PIM, 2021, pp. 70–71.

²² Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 114.

²³ *Ibidem*, p. 31.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 112.

²⁶ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, pp. 43–44.

²⁷ *Ibidem*, p. 43.

²⁸ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 73.

²⁹ *Ibidem*.

Român al Bucovinei, ministrul Bucovinei în guvernul Averescu, senator și maestru de ceremonii la Curtea Regală a lui Carol al II-lea³⁰. Împreună cu soția sa, Berthe Caroline Amelia, contesă de Vismes și Ponthieu, fiica unor diplomați britanici, are trei copii: Victor, Ioan (Ionel) și Ilinca³¹.

Victor I. Stârcea (1905–1990) s-a născut în Turcia, acolo unde tatăl său era delegat al Imperiului Austro-Ungar. Fiul cel mare al lui Ioan V. Stârcea a studiat la Viena și Geneva, a fost doctor în drept și a îndeplinit misiunea de secretar delegație la Londra³². Căsătorit cu Joan Frances Paterson, a avut un singur fiu, Michael David Edward Styrcea, moștenitorul actual al domeniului de la Văleni³³.

Ioan (Ionel) Mocsony I. Stârcea (1909–1991), fiul mijlociu al lui Ioan V. Stârcea, va avea cel mai tulbure destin dintre cei trei copii ai săi. Ionel a fost înfiat, în 1935, de Antoniu II Mocsony, baron de Foen, bun prieten al tatălui său. Antoniu Mocsony era ultimul descendent pe linie masculină al familiei sale³⁴ și nu avea urmași, prin urmare, după adopție, Ionel a devenit nu numai moștenitorul numelui baronului aromân din Banat, ci și al avuției enorme a acestuia, care includea castelele de la Săvârșin și Bulci (Arad), mine de aur, păduri, proprietăți imense, mori și fabrici³⁵. Ionel a studiat mai întâi la Geneva, apoi limbi moderne la Cambridge³⁶, iar în 1934 și-a început o importantă carieră în diplomație³⁷. A fost colaborator al lui Nicolae Titulescu, secretar particular al regelui Mihai I³⁸, mareșal al Curții Regale³⁹, în perioada 1941–1944, făcând parte din cercul restrâns al monarhului, căruia, de altfel, i-a și vândut castelul de la Săvârșin⁴⁰. S-a numărat printre cei care au pus la cale arestarea mareșalului Ion Antonescu⁴¹ și a fost considerat parte a grupului din jurul lui Lucrețiu Pătrășcanu⁴². Arestat în 1947 și judecat în procesul Maniu-Mihalache, a fost condamnat la 15 ani de închisoare și confiscarea averii⁴³, acuzat fiind că, la Bulci, ar fi organizat, cu ajutorul britanicilor, un „centru militar imperialist”⁴⁴. După ce a trecut, conform propriei mărturisiri, prin treisprezece închisori diferite, a fost eliberat în 1962, în urma

---

³⁰ Arhivele Naționale, *Inventar fond familial Stârcea (1835–1948)*, nr. 2075; <http://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Stircea-familial.-1835-1948.-Inv.-2075.pdf> (05.12. 2022).

³¹ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 112.

³² Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 76.

³³ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 112.

³⁴ Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 20.

³⁵ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, pp. 77–78.

³⁶ Ecaterina Țarălungă, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, București, Editura Litera, 2011, p. 514.

³⁷ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 78.

³⁸ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 112.

³⁹ Dennis Deletant, *Considerații privind lupta dusă de Gheorghiu-Dej pentru obținerea supremației în cadrul partidului (1945–1948)*, în „Revista Istorică”, s.n., tomul 5, nr. 9–10, 1994, p. 923.

⁴⁰ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 67.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Dennis Deletant, *op. cit.*, p. 923.

⁴³ Ecaterina Țarălungă, *op. cit.*, p. 514.

⁴⁴ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 79.

depunerii unei mărturii împotriva lui Lucrețiu Pătrășcanu, stabilindu-i-se domiciliul forțat la Câmpulung Muscel, până în 1964, când a reușit să plece în Elveția, la soția sa, unde a trăit foarte retras, până la sfârșitul vieții⁴⁵.

Fiica cea mică a lui Ioan V. Stârcea, Ilinca Ecaterina Stârcea (1911–1998), s-a căsătorit, în 1930, cu Ion Florescu, colonel în cadrul unei unități de artilerie din Roman, împreună având o fiică, Ioana, care s-a stins în Germania, în 1988⁴⁶. Ilinca a trecut prin aceeași corvoadă a domiciliului forțat la Câmpulung Muscel, iar în 1976 a reușit, de asemenea, să părăsească țara⁴⁷.

Actualul moștenitor al domeniului Văleni (de altfel, singurul moștenitor al celor trei frați, Victor, Ionel și Ilinca), Michael Edward David Styrcea, fiul lui Victor I. Stârcea, născut la Londra, în 1954, are dublă cetățenie, română și britanică, este căsătorit cu Jilly Anderson, având împreună doi copii, Alexandru Victor Ionel și Victoria Ecaterina Olivia⁴⁸. Absolvent al Școlii Regale din Canterbury și al Colegiului Cambridge, a fost membru al Camerei de Comerț și al Consiliului de Afaceri din Londra, fiind, în prezent, director al Merry Opera Company Limited, din Edenbridge Kent⁴⁹. În 1998 a început procesul de recuperare a proprietăților de la Văleni confiscate de regimul comunist, iar după obținerea acestora, în anul 2010, a început renovarea conacului de aici⁵⁰.

În secolul al XIX-lea, moșia Vălenilor făcea parte din Ocolul Mijlocului, ținutul Neamțului și aparținea, așa cum menționau catagrafiele de la 1816⁵¹ și 1820⁵², sulgerului, devenit apoi căminar, Gavril Eni. După decesul acestuia, proprietară a Vălenilor și Morenilor era consemnată, în catagrafia din 1931⁵³, căminăreasa Soltana Eni. După 1832, atunci când s-au realizat noi regrupări fiscale ale satelor și cătunelor cu scopul facilitării colectării birului⁵⁴, dar mai ales în urma introducerii Regulamentelor Organice și a declanșării procesului de „întrândire” a ținuturilor, Vălenii și cătunul Moreni au devenit parte a Ocolului Moldovei din ținutul Roman⁵⁵.

Membrii familiei Stârcea, mai ales Ecaterina Stârcea Văleanca, au fost mari filantropi, care au ridicat la Văleni biserici, clopotnițe, școala și alte edificii, trei

⁴⁵ *Ibidem*, pp. 80–81.

⁴⁶ Anton Coșa, *op. cit.*, p. 112.

⁴⁷ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, pp. 77–78.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 83.

⁴⁹ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 85.

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 85–86.

⁵¹ Corneliu Istrati (editor), *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, Iași, Editura Academiei Române, 1979, p. 10.

⁵² Idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011, p. 95.

⁵³ Idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2009, p. 85.

⁵⁴ Mircea Ciubotaru, „Introducere. Catagrafiele din anii 1831 și 1832 – un model statistic modern”, în *Catagrafiile Visteriei Moldovei (1820–1845), Ținutul Romanului, Partea a II-a (1832)*, Iași, Editura Studis, 2009, pp. XVI–XVII.

⁵⁵ Silviu Văcaru, Mihai Cristian Amărieș, „Catagrafia personalului clerical din ținutul Romanului (1836)”, în *Memoria Antiquitatis, Piatra-Neamț*, Editura „Constantin Matasă”, 2019, p. 169; Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. XV, Iași, 1889, p. 380.

dintre acestea având o semnificație aparte pentru comunitatea locală: ansamblul Bisericii „Sfinții Patruzeci de Mucenici” din Văleni, Biserica „Cuvioasa Parascheva” din Moreni și conacul familiei din Văleni.

Descendentă a unei familii în care mai mulți membri au luat calea monahismului⁵⁶, Ecaterina Stârcea Văleanca și-a îndreptat multe dintre gesturile sale generoase către refacerea sau construirea din temelii a unor lăcașuri de cult, primul dintre acestea fiind cel din Văleni, cu hramul „Sfinții Patruzeci de Mucenici din Sevastia”, o ctitorie a lui Cozma Șarpe. Biserica a fost ridicată de marele postelnic în anul 1519, după cum menționează pisană aflată lângă intrare: „Cu vrerea și cu ajutorul Domnului Dumnezeu, eu, robul lui Dumnezeu dumnealui Cozma Șarpe postelnic a zidit acest hram la Curtea sa din Șchiai întru numele Sfinților Patruzeci de Mucenici din Sevastia, pe vremea bine-credinciosului Domn Io Ștefan Voevod și s-a început a se zidi la anul 7027 (1519) luna lui Mart 30, și săvârșit în acelaș an, luna lui Iunie 22”⁵⁷. Tatăl lui Cozma Șarpe, Gănescu Șarpe, provenea din neamul boierilor Stravici, cunoscuți încă din secolul al XV-lea și era căsătorit cu Draga (Drăghina), fiica lui Hărman pârçalab, fratele său fiind pârçalabul Ion Gănescu; Cozma Șarpe a fost postelnic din 25 aprilie 1491, apoi mare postelnic între 25 aprilie 1501 și 15 martie 1523 și sol al lui Bogdan al III-lea în Polonia, în 1512⁵⁸.

Ctitoria sa, în formă clasică de corabie, este asemănătoare construcțiilor religioase ridicate în perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Biserica „Sf. Patruzeci de Mucenici” face parte din grupul bisericilor rămase fidele absidelor laterale reprezentate printr-o săpătură curbă în grosimea zidului, cu pronaosul boltit în semicilindru (berceau)⁵⁹ și naosul boltit în stil simplu, moldovenesc⁶⁰. Acoperișul, rotunjit deasupra absidei altarului, este simplu, fără turle și fără clopotniță⁶¹, biserica aceasta încadrându-se într-un stil comun, caracteristic vremii, întâlnit și la bisericile din Reuseni, Arbore și Părhăuți, județul Suceava⁶². Ușa de la intrare e ogivală, „cu un profil cam stângaci”⁶³, așa cum afirma G. Balș, care remarca, de asemenea, că toate ferestrele au fost schimbate. Peretele dintre naos și pronaos a fost îndepărtat și redus la forma unui arc masiv, de care s-a fixat partea superioară a vechii catapetesme⁶⁴. Exteriorul este în totalitate tencuit, zidurile sunt drepte, absida semicirculară, iar soclul nu mai păstrează niciun profil⁶⁵. Arhitectul G. Balș

---

⁵⁶ Corneliu Istrati (editor), *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011, pp. 82–83.

⁵⁷ Nicolae Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, Fasc. I, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva”, 1905, p. 18.

⁵⁸ Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, pp. 328–329.

⁵⁹ Paul Henry, *Les églises de la Moldavie du Nord des origines a la fin du XVIe siècle, Architecture et Peinture*, Paris, Librairie Ernest Leroux, 1930, p. 141.

⁶⁰ G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, ediție îngrijită de Tereza Sinigalia și Paraschiva-Victoria Batariuc, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2012, p. 183.

⁶¹ Marcel Drăgotescu, Adriana Comaniciu, *Monumente istorice și de arhitectură din județul Neamț*, Piatra-Neamț, Editura Nona, 2003, p. 157.

⁶² Paul Henry, *op. cit.*, p. 140.

⁶³ G. Balș, *op. cit.*, p. 183.

⁶⁴ Marcel Drăgotescu, Adriana Comaniciu, *op. cit.*, p. 157.

⁶⁵ G. Balș, *op. cit.*, pp. 183–184.

considera că biserica de la Văleni făcea parte din grupul de biserici „simple și modeste care se vor regăsi și mai târziu sub Petru Rareș”⁶⁶.

În anul 1864, Ecaterina Stârcea Văleanca a refăcut lăcașul de cult aproape în întregime: a schimbat ferestrele și a desființat peretele masiv dintre naos și pronaos, a înlocuit catapeteasma veche, din secolul al XVI-lea, deteriorată, cu a pus plăci mari de piatră pe jos și a construit, spre sud-vest, un pridvor cu gropniță⁶⁷. Actul de târnosire îngropat în piatra altarului atesta toate aceste reparații capitale: „Anul 1864, luna septembrie, Duminica a 20-a, s-a sfințit acest lăcaș de Prea Sfințitul Isaia Dioclias Vicolu”⁶⁸. Tot atunci, biserica primea un al doilea hram, „Sfânta Treime”. Iconostasul actual prezintă cele patru registre caracteristice catapetesmelor bisericilor din lemn (împărătești, prăznicare, apostoli și prooroci) și crucea Răstignirii, uși împărătești și diaconești, remarcându-se prin pictura în ulei și prin rafinatele elemente decorative de inspirație vegetală, în special vrejuri de viță-de-vie aurite, dispuse după regulile artei populare ale repetiției și simetriei⁶⁹. Biserica nu este pictată la interior, dar păstrează mai multe icoane vechi, expuse, precum și un mic amvon din lemn, pictat și decorat, micul cafas fiind îndepărtat. Conform dorinței exprimate în testamentul său de Ecaterina Stârcea Văleanca, icoana „Maicii Domnului”, singura rămasă neatinsă în urma incendiului care a distrus prima biserică de la Moreni, construită în 1780, a fost îmbrăcată în argint și așezată în biserica din Văleni⁷⁰. Accesul în lăcașul de cult se făcea printr-un portal de piatră, de inspirație gotică, similar celui de la biserica „Sfântul Ioan Domnesc” din Piatra-Neamț, dar, în timp, bisericii i-a fost adăugat un pridvor închis, zidit în lateral, care a acoperit intrarea originală.

Pentru acest lăcaș de cult, Ecaterina Stârcea Văleanca începea, în 11 aprilie 1878, construcția unui zid de piatră și a unui masiv turn-clopotniță, imaginea generală fiind una similară mănăstirilor întărite⁷¹. Ctitoriile sale au fost marcate de o inscripție pe turnul-clopotniță: „În zilele Alteței Sale Regale Carol I, domnitorul României ales de națiune, s-a fondat această clopotniță și zidul împrejur, de către Ecaterina Stârcea Văleanca, proprietara moșiilor Văleni, Șcheia și Moreni, Districtul Romanului, plasa Moldova, comuna Văleni. Soția cavaleriului Ioan de Stârcea, fiica marelui căminar Gavril Eni și a soției sale Soltana, născută Baniaș. Începându-se zidirea în anul 1878 și s-au săvârșit în 1879, în eterna sa memorie și a neamului său. Amin”⁷². Clopotele aveau o acustică deosebită, iar turnul, decorat cu mici arcuri lombarde, a fost dotat cu un ceas adus din Germania, care funcționează și astăzi. Toate lucrările executate la turnul-clopotniță și la incinta de formă

⁶⁶ *Ibidem*, p. 184.

⁶⁷ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 32.

⁶⁸ Idem, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 41.

⁶⁹ Elena Florescu, Marina Sabados, Cornel Miftode, *Biserici vechi de lemn din ținutul Neamț, Piatra-Neamț*, Editura C.M. Imago, 2012, p. 33.

⁷⁰ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 154.

⁷¹ Marcel Drăgotescu, Adriana Comaniciu, *op. cit.*, p. 157.

⁷² I. Constantinescu, „Memoriu de starea bisericelor și a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890” (I), în „Biserica Orthodoxă Română. Revistă Periodică Ecclesiastică”, anul XIV, nr. 12, 1891, p. 923.

paralelipipedică, cu turnulețe de colț, au fost proiecte mari, care au necesitat resurse financiare importante. Construcțiile au fost realizate într-o arhitectură de sorginte străină, cu influențe germane și austriece, un amestec de stiluri neoromanice (Rundbogenstil) cu cele neogotice, des întâlnit în Moldova în secolul al XIX-lea⁷³. Turnul-clopotniță și zidul de incintă sunt construcții spectaculoase și impozante, în concordanță cu moda stilurilor istoriciste adoptate de aristocrația moldoveană a acelor vremuri⁷⁴. Întregul ansamblu al bisericii „Sfinții Patruzeci de Mucenici”, care include lăcașul de cult ctitorit de Cozma Șarpe și refăcut de Ecaterina Stârcea Văleanca, turnul clopotniță și zidul de incintă, construite ulterior de proprietara de la Văleni, sunt incluse, astăzi, pe Lista Monumentelor Istorice din județul Neamț⁷⁵.

Pe locul unui lăcaș de cult construit în 1780 și distrus de un incendiu, Ecaterina Stârcea Văleanca va ctitori, în 1864, biserica de la Moreni, cu hramul „Cuvioasa Parascheva”⁷⁶. Vechiul lăcaș de cult fusese ridicat la sfârșitul secolului al XVIII-lea⁷⁷, din lemn, de un arhidiacon din familia Eni, Calistrat, frate cu Neculai Eni, bunicul Ecaterinei⁷⁸. Biserica ctitorită, la 1864, de Ecaterina Stârcea Văleanca era construită din lemn de stejar și scânduri de brad. Avea formă de cruce și era vopsită atât la interior, cât și la exterior⁷⁹. Tavanul era construit tot din scânduri de brad, iar pe acoperișul învelit în tablă se înălțau două turle, una cu rol de clopotniță, aflată deasupra pronaosului, cealaltă, deasupra altarului, cu rol exclusiv estetic. Pridvorul închis, construit probabil ulterior, din scânduri, cu acoperiș scund, era amplasat lateral, în partea sudică. Pe aceeași fațadă, dar în laterala absidei altarului, apărea o altă construcție, un spațiu de depozitare suplimentar, tencuit și văruiț, în contrast total cu arhitectura lăcașului de cult. Biserica nu avea pictură interioară, exista un mic cafas, iar în absidele laterale se aflau piese specifice de mobilier, strane simple din lemn, rafturi și dulapuri pentru cărțile de rugăciuni, spațiile fiind folosite și pentru depozitarea tetrapodului sau a analogului. Iconostasul, deși de mici dimensiuni, era bogat ornamentat, asemănător iconostasului de la biserica din Văleni, ambele fiind lucrate, cu siguranță, de aceiași meșteri. Icoanele și ușile împărătești erau dominate de decorațiuni cu motive vegetale, aurite. În 2016, lăcașul de cult ctitorit de Ecaterina Eni Văleanca a fost, din păcate, mistuit în întregime de flăcări, iar din biserica de la Moreni nu s-a mai putut salva nici măcar o icoană.

---

⁷³ Ruxandra Nemțeanu, *Studiu istorico-arhitectural al Ansamblului Conacului Stârcea din sat Văleni, comuna Văleni, județul Neamț*, parte a documentației realizate în vederea declanșării propunerii de clasare în Lista Monumentelor Istorice, material pus la dispoziție de către Direcția Județeană pentru Cultură Neamț, 2015–2017, p. 14.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 15.

⁷⁵ Cf. *Lista Monumentelor Istorice 2015. Județul Neamț*, nr. crt. 478, cod LMI NT-II-a-B-10729; <https://neamtdjc.ro/patrimoniul-cultural-al-judetului/patrimoniul-imobil/lista-monumentelor-istorice-din-judetul-neamt/> (10.09.2022).

⁷⁶ *Anuarul 1909 al Administrațiunii Cassei Bisericii*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1909, p. 405.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 50.

⁷⁹ Idem, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 33.

Un alt element al ansamblului arhitectural de la Văleni, conacul familiei Stârcea, reprezintă unul dintre puținele exemple în care o veche reședință nobiliară românească a fost retrocedată, restaurată și redată comunității.

Reședințele boierilor moldoveni din secolul al XIX-lea se caracterizau printr-o structură care includea compartimente indispensabile confirmării statutului nobiliar: conac, lăcaș de cult, grajduri, administrator (cu locuință proprie), grădinar, seră, ghețarie, parc, iar în apropiere, fermă, școală și casă parohială⁸⁰. La Văleni, reședința boierească poate fi încadrată, la modul general, în categoria celor nobiliare, dar nu și conacul propriu-zis. Acesta nu se înscrie în tipologia cunoscută a conacelor construite în perioada 1830–1918, abia extinderea clădirii din jurul anului 1926 fiind cea care îi atribuie caracteristica de casă-conac, o consecință, de fapt, a nevoii de a asigura un anumit confort, care să includă un hol și un salon clasic de locuire⁸¹.

Nu există date certe despre vechimea construcției, dar partea cu cerdac exista probabil de pe vremea familiei Eni, secolele al XVIII-lea – al XIX-lea, fiind ridicată pe locul vechiului conac al postelnicului Cozma Șarpe. Anexa din dreapta clădirii este posibil să fi fost ridicată în aceeași perioadă cu școala, adică 1887, pe fundație de piatră, iar anexa din stânga clădirii, pe fundație de beton, în perioada interbelică⁸².

Clădirea actuală are o lungime de 52 de metri și este formată din alipirea a trei corpuri construite în etape diferite. Neobișnuita alipire a acestor trei corpuri, forma, planul, volumetria rezultată conduc la concluzia că reședința a suferit transformări de-a lungul vremii, anumite compartimente îndeplinind alte funcții decât cele de locuire⁸³. Astfel, anexa din partea dreaptă – a cărei arhitectură include o fațadă cu pinion, cu o fereastră axată pe centrul fațadei și două absidiole așezate simetric stânga-dreapta față de axul central – probabil a fost construită inițial pentru o activitate industrială sau meșteșugărească (moară semi-mecanizată, utilizată la prelucrarea pieilor, bucătărie de popotă, brutărie)⁸⁴. Corpul principal, din mijloc, provine din alt program de arhitectură, fiind o construcție dispusă pe lungime, cu ferestre ritmic așezate, în travee identice și cu nișe la interior pentru depozitare, caracteristici specifice unor stabilimente folosite pentru creșterea cailor de rasă, deci e posibil ca acest corp să fi adăpostit grajduri. Puțin probabil să fi avut de la început destinație de locuit, întrucât conacele aveau camerele de locuit distribuite în jurul unui hol central, pe ambele părți, în niciun caz pe o lungime așa de mare și o lățime atât de mică, de-a lungul unui coridor. E posibil, de aceea, ca acest corp să fi îndeplinit și o funcție de spital de campanie. Anexa din stânga a fost ridicată în jurul anului 1926 pentru a completa celelalte corpuri și pentru a concentra zona de locuit, camerele fiind așezate în jurul unui hol alipit la fațada corpului lung și având încă de la început rol de locuit⁸⁵. În final, alipirea celor trei

---

⁸⁰ Ruxandra Nemțeanu, *op. cit.*, p. 5.

⁸¹ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 33.

⁸² *Ibidem*, p. 94.

⁸³ Ruxandra Nemțeanu, *op. cit.*, p. 14.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 15.

corpuri are o anumită armonie, conferind construcției un aspect deosebit. Conacul a fost construit din cărămidă și lemn, cu pereți tencuiți și acoperiș din șindrilă⁸⁶. Avea douăzeci și șapte de încăperi, în care se regăseau obiecte de mobilier deosebite și o bibliotecă impresionantă, cu peste șase mii de volume de carte, inclusiv opere rare. Întreaga proprietate – pe care familia Stârcea amenajase și un parc dendrologic, cu peste o sută de arbori și arbuști, specii rare, între care, Ginkgo Biloba, arborele Tisa, arborele Paulownia, arborele de lelea etc. – avea în jur de 3 600 de hectare⁸⁷. În 22 martie 1949, moșia Stârcea din Văleni a fost confiscată și trecută în proprietatea statului⁸⁸, conacul funcționând ca școală primară până la retrocedarea proprietății. După restituirea domeniului, în 2010, proprietarul actual, Michael Edward David de Styrcea, s-a preocupat de refacerea conacului, tema unui proiect de reabilitare coordonat de arhitectul Șerban Sturdza și finalizat în 2015. Intervențiile recente au păstrat vechea structură a conacului, cu un corp lung și două aripi laterale, dispuse pe două niveluri, parter și mansardă, și au încercat să redea aspectul de odinioară. La exterior, au fost refăcute fațadele și acoperișul cu învelitoarea de șită. Corpul construit în anul 1926 a fost restaurat în totalitate, inclusiv în interior, la parterul corpului fiind reabilitate mai mult saloane, o bucătărie, un grup sanitar și scara care duce la camerele din mansardă. În corpul din mijloc și la mansarda acestuia au fost restaurate camere sau apartamente cu băi pentru oaspeți. Interioarele sunt simple, fără decorații parietale, în saloanele de la parter fiind reclădite două sobe din cahle decorate și un șemineu în stil Art Deco⁸⁹. Fațada lungă, posterioară, cuprinde la corpul din partea dreaptă o fereastră de formă ovoidală, specifică arhitecturii istoriciste de la sfârșitul secolului al XIX-lea⁹⁰. Tâmplăria a păstrat elementele originale, ferestrele au fost integral refăcute, iar ușile au fost recuperate în proporție de 50%⁹¹. Casa a redevenit reședința oficială din România a familiei Stârcea⁹².

Destinul boierilor Stârcea, „baroni în Bucovina”⁹³, a ajuns să se identifice cu moșia Vălenilor, acolo unde au rămas în memoria comunității prin numeroasele opere de binefacere. Ecaterina Stârcea Văleanca s-a stins din viață în 30 martie 1880, fiind înmormântată în cripta din curtea bisericii pe care a reclădit-o, „Sfinții Patruzeci de Mucenici”, alături de soțul Ioan (Iancu) Stârcea.

Bibliografie

1. *Anuarul 1909 al Administrațiunii Cassei Bisericii*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1909.
2. Balș, G., *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, ediție îngrijită de Tereza Sinigalia și Paraschiva-Victoria Batariuc, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2012.

⁸⁶ Ovidiu Leonte, *Stârcea, o familie cu blazon...*, p. 94.

⁸⁷ „O viziune pentru Văleni. Conac. Peisaj”, în „Artmark Historical Estate”, 2019, pp. 14–16.

⁸⁸ Ovidiu Leonte, *Văleni – Ținutul Neamțului...*, p. 88.

⁸⁹ Ruxandra Nemțeanu, *op. cit.*, p. 16.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ „O viziune pentru Văleni. Conac. Peisaj”, în „Artmark Historical Estate”, 2019, pp. 14–16.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. II, București, 1943, p. 160.

3. Bezviconi, Gheorghe G., *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. II, București, 1943.
4. Botiș, Teodor, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939.
5. Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Minerva, 1976.
6. Ciubotaru, Mircea, „Introducere. Catastralele din anii 1831 și 1832 – un model statistic modern”, în *Catastralele Vistieriei Moldovei (1820–1845), Ținutul Romanului, Partea a II-a (1832)*, Iași, Editura Studis, 2009.
7. Constantinescu, I., *Memoriu de starea bisericilor și a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman, 1890 (I)*, în „Biserica Ortodoxă Română. Revistă Periodică Ecclesiastică”, XIV, nr. 12, București, 1891.
8. Codrescu, Th., *Uricariul*, vol. XV, Iași, 1889.
9. Coșa, Anton, „Genealogie și heraldică: familia Stârcea”, în „Cercetări istorice”, anul XXXVII, 2018.
10. Deletant, Dennis, *Considerații privind lupta dusă de Gheorghiu-Dej pentru obținerea supremației în cadrul partidului (1945-1948)*, în „Revista Istorică”, Editura Academiei Române, serie nouă, tom 5, nr. 9–10, 1994.
11. *Documente privind Istoria României, veacul XVI, A. Moldova*, vol. I (1505–1550), vol. II (1551–1570), București, Editura Academiei Române, 1951, 1953.
12. Drăgotescu, Marcel, Comaniciu, Adriana, *Monumente istorice și de arhitectură din județul Neamț*, Piatra-Neamț, Editura Nona, 2003.
13. Florescu, Elena, Sabados, Marina, Miftode, Cornel, *Biserici vechi de lemn din ținutul Neamț*, Editura C.M Imago, Piatra-Neamț, 2012.
14. Henry, Paul, *Les églises de la Moldavie du Nord des origines a la fin du XVIe siècle, Architecture et Peinture*, Librairie Ernest Leroux, Paris, 1930.
15. Iorga, Nicolae, *Inscripții din Bisericile României*, Fasc. I, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva”, 1905.
16. Istrati, Corneliu (editor), *Catastră fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011.
17. Idem, *Catastră fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011.
18. Idem, *Catastră fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2009.
19. Idem, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Iași, Editura Academiei Române, 1979.
20. Lecca, Octav-George, *Familiiile boeresti române. Istorie și genealogie (Dupe isoavare autentice)*, București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Minerva”, MDCCCXCIX.
21. Leonte, Ovidiu, *Stârcea, o familie cu blazon din fostul județ Roman*, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2018.
22. Idem, *Văleni – Ținutul Neamțului, de la moșie la comună. Studiu monografic*, cuvânt înainte de Aurel-Florin Țuscanu, Iași, Editura PIM, 2021.
23. Nemțeanu, Ruxandra, *Studiu istorico-arhitectural al Ansamblului Conacului Stârcea din sat Văleni, comuna Văleni, județul Neamț*, parte a documentației realizate în vederea declanșării propunerii de clasare în Lista Monumentelor Istorice, material pus la dispoziție de Direcția Județeană pentru Cultură Neamț, 2015–2017.
24. Sion, Constantin, *Arhondologia Moldovei*, Iași, Tipografia „Buciumul Român”, 1892.
25. Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (secolele XIV–XVIII)*, București, Editura Enciclopedică, 1971.
26. Țarălungă, Ecaterina, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, Editura Litera, București, 2011.
27. Văcaru, Silviu, Amărieuței, Mihai Cristian, „Catastră personalului clerical din ținutul Romanului (1836)”, în *Memoria Antiquitatis*, Piatra-Neamț, Editura „Constantin Matasă”, 2019.
28. <https://neamtdjc.ro/patrimoniul-cultural-al-judetului/patrimoniu-imobil/lista-monumentelor-istorice-din-judetul-neamt/>.
29. <http://arhivelenationale.ro/site/download/inventare/Stircea-familial.-1835-1948.-Inv.-2075.pdf>.